

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ – ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

ΑΠΟ ΤΗ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΦΑΙΡΕΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΡΙΩΝ ΚΥΠΡΙΩΝ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ

Πινακοθήκη Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄

ΜΑΡΤΗΣ 2015

Προτεινόμενο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα Εικαστικής Αγωγής:

Από τη ρεαλιστική στην αφαιρετική τέχνη μέσα από τα έργα τριών Κύπριων καλλιτεχνών

Εποπτεία: Γενεθλής Γενεθλίου και Τερέζα Λαμπριανού, Επιθεωρητές Τέχνης Δημοτικής Εκπαίδευσης

Σχεδιασμός Προγράμματος: Έφη Ιωακείμ, Σύμβουλος Εικαστικής Αγωγής,
Χριστιάνα Ματσουκάρη, Εκπαιδευτικός

Χώρος: Πινακοθήκη Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄

Σελίδωση: Κύπρος Πισιαλής, Σύμβουλος Εικαστικής Αγωγής

Χώρος: Πινακοθήκη Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄

Ιστορικό:

Η Πινακοθήκη του Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄, εγκαινιάστηκε στις 18 Ιανουαρίου 1982 από τον Αρχιεπίσκοπο Χρυσόστομο Α΄ και τον τότε Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας Σπύρο Κυπριανού, μαζί με το Βυζαντινό Μουσείο που βρίσκεται στο ισόγειο του Πολιτιστικού Κέντρου του Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄.

Η πινακοθήκη φιλοξενεί σε δύο ορόφους μια συλλογή αντιπροσωπευτικών έργων από τον δυτικοευρωπαϊκό χώρο, που χρονολογούνται από την Αναγέννηση έως τη νεότερη εποχή. Η συλλογή χωρίζεται σε πέντε ενότητες:

- (α) Πίνακες με θρησκευτική και μυθολογική θεματική, καθώς επίσης προσωπογραφίες και τοπία δυτικοευρωπαϊκής ζωγραφικής (15ος-19ος αιώνας).
- (β) Πίνακες ζωγραφικής Ελλαδιτών καλλιτεχνών (19ος-20ός αιώνας).
- (γ) Πίνακες Κύπριων καλλιτεχνών (20^{ος} αιώνας).

Σε αυτή την ενότητα παρουσιάζονται ορισμένα από τα καλύτερα έργα της σύγχρονης κυπριακής καλλιτεχνικής δημιουργίας. Τα έργα χαρακτηρίζονται από την πολλαπλότητα των αναζητήσεων, καθώς οι καλλιτέχνες ακολουθούν τα ρεύματα της παγκόσμιας καλλιτεχνικής παραγωγής. Ιδιαίτερη θέση στη συλλογή έχουν τα έργα των Ιωάννη Κισσονέργη, Τηλέμαχου Κάνθου, Αδαμάντιου Διαμαντή, Μιχαήλ Κκάσιαλου, Γεώργιου Πολ Γεωργίου, Χριστόφορου Σάββα, Λευτέρη Οικονόμου, Στέλιου Βότση, Στας Παράσκου κ.ά.

Στη συγκεκριμένη ενότητα βασίστηκε το προτεινόμενο πρόγραμμα.

- (δ) Το Εργαστήρι του γλύπτη Θεόδουλου Θεοδούλου (1947-2008).
- (ε) Πινακοθήκη και Εθνολογική Συλλογή για τη Νεότερη Ιστορία του Ελληνισμού.

Περισσότερες πληροφορίες για το περιεχόμενο της πινακοθήκης μπορείτε να βρείτε στην ιστοσελίδα <http://www.makariosfoundation.org.cy/>

ΕΡΓΑ

Τα έργα στα οποία επικεντρώνονται οι δραστηριότητες είναι:

Μιχαήλ Κκάσιαλος,
«Ποιμενική Σκηνή» (20ος αιώνας)

Λευτέρης Σεργίου,
«Σύνθεση με φιγούρα
- Το βάρος» (1977)

Καίτη Φασουλιώτου –
Στεφανίδου,
«Επιστροφή γυναικών» (1989)

ΓΕΝΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Η πορεία του προγράμματος ακολουθεί την πιο κάτω διαδρομή:

- Ξεκινά από το έργο «Ποιμενική Σκηνή» (20ος αιώνας), του Κκάσιαλου, ενός καλλιτέχνη που συναντούν συχνά τα παιδιά στη σχολική τους ζωή και με θεματικές που εμπεριέχουν τους στόχους των Αναλυτικών Προγραμμάτων όπως η παράδοση, η πολιτιστική μας κληρονομιά κτλ. Πληροφορίες για τη ζωή και το έργο του Κκάσιαλου υπάρχουν στην ιστοσελίδα:

<http://www.michaelkashialos.org.cy/kasialos.html>

- Ακολουθεί ο πίνακας του Λευτέρη Σεργίου, «Σύνθεση με φιγούρα -Το βάρος» (1977), που θυμίζει έντονα παιδική τέχνη με αρκετά στοιχεία αφαίρεσης.

- Καταλήγει στον πίνακα της Καίτης Φασουλιώτου-Στεφανίδου, «Επιστροφή γυναικών» (1989), τον οποίο η ίδια εντάσσει στην αφαιρετική ζωγραφική, και με θέμα που πάλι εμπίπτει στους στόχους των Αναλυτικών Προγραμμάτων και στις εμπειρίες των παιδιών. Πληροφορίες για τη ζωή και το έργο της Στεφανίδου υπάρχουν στην ιστοσελίδα:

http://www.cut.ac.cy/digitalAssets/110/110579_5StephanidouGr.pdf

Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να επιλέξουν ή να διαμορφώσουν τις δραστηριότητές τους ανάλογα με την ηλικία των παιδιών, τα θέματα με τα οποία ασχολούνται και τον διαθέσιμο χρόνο. Επίσης, αρκετές από τις δραστηριότητες μπορούν να εφαρμοστούν στην τάξη.

Σύμβολο της πορείας του προγράμματος γίνεται η μπότα. Ένα αντικείμενο που κυριαρχεί στο έργο του Σεργίου, αλλά παρουσιάζεται και στο έργο του Κκάσιαλου.

A. ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

Οι εκπαιδευτικοί μελετούν το πρόγραμμα, το συσχετίζουν με τους στόχους της ενότητας που ασχολούνται και το προσαρμόζουν στις ανάγκες της τάξης τους.

Οι εκπαιδευτικοί επισκέπτονται την πινακοθήκη και εντοπίζουν τον χώρο και τη θέση που έχει το κάθε έργο που συμπεριλαμβάνεται στο πρόγραμμα, έτσι ώστε να μπορούν να οργανώσουν τη διακίνηση των παιδιών στον χώρο και την οργάνωση των δραστηριοτήτων και υλικών μπροστά από κάθε πίνακα.

Τα παιδιά μελετούν και ενημερώνονται σχετικά με την έννοια *πινακοθήκη*, το περιεχόμενο της και τη χρησιμότητα/αξία της.

Τα παιδιά ενημερώνονται για τους κανονισμούς της πινακοθήκης (βλέπε ιστοσελίδα:

<http://www.schools.ac.cy/klimakio/Themata/Eikastiki-Agogi/vyzantino-mouseio/kodikas-simperiforas-mathiti.pdf>)

Τα παιδιά μελετούν στοιχεία για τους καλλιτέχνες με τους οποίους θα ασχοληθούν στον χώρο της πινακοθήκης (αν εξυπηρετούνται στόχοι των μαθημάτων/δραστηριοτήτων που απαιτούν προϋπάρχουσες γνώσεις για τους συγκεκριμένους καλλιτέχνες ή τα έργα πριν την επίσκεψη).

Ζητείται από τα παιδιά να φέρουν, αν επιθυμούν, από το σπίτι τους παραδοσιακά αντικείμενα ή υλικά που αναγράφονται στις δραστηριότητες. Οι εκπαιδευτικοί φροντίζουν για την εξεύρεση των υλικών που δεν έχουν φέρει τα παιδιά.

Παραδοσιακά αντικείμενα: Καλάθια όσα και οι ομάδες, μπότα (ποϊνα), φλογέρα (πιθκιαύλι), καπέλο ψάθινο, προβιά, μαντήλι (τσιεμπέρι), κολότζι, βούρκα (τσάντα), κουδούνι, ποθκιά γυναικεία, ψάθινο καλαθάκι (ταλάρι), κουτάλα

Πρώτες ύλες: καλάμι, μέταλλο, δέρμα, προβιά-μαλλί, ύφασμα, κολοκύθι, ψάθα, ποθκιά-ύφασμα, ξύλο.

Κάποιες από τις δραστηριότητες του προγράμματος μπορούν να πραγματοποιηθούν στο σχολείο πριν την επίσκεψη για εξοικονόμηση χρόνου στον χώρο της πινακοθήκης (π.χ. *δραστηριότητα διαχωρισμού παιδιών σε ομάδες* (σελ.5), *δραστηριότητα εντοπισμού του έργου και χρήση τεχνικής απλώματος της μπογιάς με βρεγμένο σφουγγάρι* (σελ. 11)).

Ετοιμάζονται τα κουτιά με τα διάφορα υλικά που θα χρησιμοποιηθούν στις δραστηριότητες *Εστιασμένη παρατήρηση - Παιγνίδι Υφής - Επαφή με αυθεντικά αντικείμενα και υλικά* (σελ.6), *Εντοπισμός έργου στο χώρο* (σελ.13) (η προετοιμασία μπορεί να γίνει για ένα ή και τα τρία έργα του προγράμματος).

Ετοιμάζεται ο φάκελος με τις ανατυπώσεις για τη δραστηριότητα *Αποδόμηση – αναδόμηση* (σελ.12).

Οι εκπαιδευτικοί ετοιμάζουν τα διάφορα υλικά που θα χρειαστούν για τις διάφορες δραστηριότητες π.χ. φαλίδια, παστέλ, γόμες, χαρτί κτλ.

Οι εκπαιδευτικοί βεβαιώνονται ότι παιδιά θα πάρουν μαζί τους το εικαστικό τους ημερολόγιο.

Β.1. Εισαγωγή

Β.2. Στόχοι

Τα παιδιά, συμμετέχοντας στο πρόγραμμα αυτό, έχουν την ευκαιρία:

- να γνωρίσουν έργα τριών Κύπριων καλλιτεχνών (Μιχαήλ Κκάσιαλου, Λευτέρη Σεργίου, Καίτης Φασουλιώτου-Στεφανίδου)
- να εμπλακούν σε δραστηριότητες που θα οδηγήσουν σταδιακά στην κατανόηση της ρεαλιστικής και της αφαιρετικής τέχνης.
- να εμπλακούν σε δραστηριότητες σχετικές με τα εικαστικά στοιχεία, τις τεχνικές που χρησιμοποιούνται και τα νοήματα των έργων
- να κατανοήσουν τον ρόλο και τη χρησιμότητα της πινακοθήκης στη κυπριακή κοινωνία
- να αποκτήσουν θετική στάση προς την πινακοθήκη έτσι ώστε να επιθυμούν να την επισκεφτούν ξανά

Β.3. Δραστηριότητες

Β.3.1. Δραστηριότητα διαχωρισμού παιδιών σε ομάδες

Στόχος δραστηριότητας: Διαχωρισμός παιδιών σε ομάδες.

Υλικά: μπότα, χάρτινες μπουτούλες/παπούτσια τεσσάρων χρωμάτων ανάλογα με τον αριθμό των συμμετεχόντων (οι μπουτούλες/παπούτσια μπορούν να φτιαχτούν στο σχολείο με χαρτί, λαδοπαστέλ, μαρκαδόρους, χρωματιστά μολύβια).

Παρουσιάζεται μια μπότα που έχει μέσα μικρές χαρτονένιες χρωματιστές μπουτούλες τεσσάρων χρωμάτων. Κάθε παιδί παίρνει την μπότα του και γράφει πάνω το όνομά του. Βρίσκει τα άλλα παιδιά που κρατούν το ίδιο χρώμα μπότας και δημιουργούν την ομάδα τους.

Β.3.2. Πορεία δραστηριοτήτων για το έργο «Ποιμενική Σκηνή»

Δραστηριότητα 1: Εντοπισμός έργου στο χώρο

Στόχοι: Μέσα από διερεύνηση τα παιδιά θα έχουν την ευκαιρία να γνωρίσουν τις ονομασίες διάφορων αντικειμένων, να παρατηρήσουν τα αντικείμενα (σχήμα, χρώμα) και να τα συσχετίσουν με το έργο και, τέλος, να εντοπίσουν τα ρεαλιστικά στοιχεία του έργου.

Υλικά: καλάθια (όσα και οι ομάδες), μπότα (ποΐνα), φλογέρα (πιθκιαύλι), ψάθινο καπέλο, προβιά, μαντήλι (τσιεμπέρι), κολότζι, βούρκα (τσάντα), κουδούνι, γυναικεία ποδιά, ψάθινο καλάθκι (ταλάρι), κουτάλα

Μιχαήλ Κκάσιαλος, Ποιμενική Σκηνή, 20ος αιώνας

Περιγραφή: Δίνεται σε κάθε ομάδα ένα καλάθι που μέσα έχει δύο αντικείμενα που υπάρχουν στο έργο: π.χ. μπότα (ποΐνα), φλογέρα (πιθκιαύλι), ψάθινο καπέλο, προβιά, μαντήλι (τσιεμπέρι), κολότζι, τσάντα (βούρκα), κουδούνι, γυναικεία ποδιά, ψάθινο καλάθκι (ταλάρι), κουτάλα. Τα παιδιά έχουν την αποστολή να εντοπίσουν το έργο τέχνης που περιλαμβάνει τα αντικείμενα που κρατούν. Με τον χαρακτηριστικό ήχο της κουδούνας σημαίνει η λήξη της δραστηριότητας και τα παιδιά συγκεντρώνονται μπροστά από τον πίνακα.

Δραστηριότητα 2: Εστιασμένη παρατήρηση- Παιγνίδι Υφής - Επαφή με αυθεντικά αντικείμενα και υλικά

Στόχοι: Δίνεται ευκαιρία στα παιδιά να νιώσουν την υφή του αντικειμένου, να προβληματιστούν για το υλικό από το οποίο έχει κατασκευαστεί και να κάνουν τον συσχετισμό αντικειμένου και υλικού/πρώτης ύλης. Παρατηρούν/ελέγχουν αν αυτά τα στοιχεία αποδίδονται στο έργο με ρεαλιστικό τρόπο.

Υλικά: καλάθια όσα και οι ομάδες, κουτιά (όσα και οι ομάδες), πιθκιαύλι-καλάμι, κουδούνι-μέταλλο, βούρκα-δέρμα, ποΐνα -δέρμα, προβιά-μαλλί, μαντήλι-ύφασμα, κολότζι-κολοκύθι, καπέλο-ψάθα, ποθκιά-ύφασμα, κουτάλα-ξύλο, ανατύπωση του έργου «Ποιμενική Σκηνή»

Περιγραφή: Τα παιδιά καλούνται να παρατηρήσουν προσεκτικά τα αντικείμενα που έχουν στα καλάθια τους και να τα ονομάσουν. Δίνεται σε κάθε ομάδα ένα κουτί με διάφορα υλικά και τα παιδιά καλούνται να διαλέξουν ποια υλικά ταιριάζουν στα αντικείμενα που έχουν μέσα στο καλάθι. Προσπαθούν να συσχετίσουν αντικείμενο και υλικό (πρώτη ύλη) π.χ. πιθκιαύλι-καλάμι, κουδούνα-μέταλλο, βούρκα-δέρμα, ποίνα-δέρμα, προβιά-μαλλί, μαντήλι-ύφασμα, κολότζι-κολοκύθι, καπέλο-ψάθα, ποθκιά-ύφασμα, κουτάλα-ξύλο. Τίθεται ο προβληματισμός αν τα αντικείμενα αποδίδονται στο έργο με ρεαλιστικό τρόπο.

Προτεινόμενη διατύπωση προβληματισμού: Κατάφερε ο καλλιτέχνης να ζωγραφίσει το σχήμα και το χρώμα του αντικείμενου όπως είναι στην πραγματικότητα;

Εισηγήσεις για άλλες δραστηριότητες υφής

Ανάγλυφη ανατύπωση του έργου: Δίνεται στις ομάδες ανατύπωση του έργου «Ποιμενική Σκηνή» και ζητείται από τα παιδιά να τοποθετήσουν ή να κολλήσουν τα αντίστοιχα υλικά όπου είναι εφικτό πάνω από τα αντικείμενα, ζώα ή φιγούρες π.χ. το μαλλί τοποθετείται πάνω από το πρόβατο. Αν τα παιδιά είναι μικρά, η ανάγλυφη ανατύπωση μπορεί να γίνει από τον/την εκπαιδευτικό και τα παιδιά να αγγίξουν τα χαρακτηριστικά μέρη-υλικά για να τα νιώσουν.

Δραστηριότητα 3: Καταιγισμός ιδεών-Συζήτηση

Στόχος: Τα παιδιά να παρατηρήσουν το έργο και να εκφράσουν συναισθήματα και προσωπικές τους εμπειρίες ή παρατηρήσεις για το έργο.

Περιγραφή: Τα παιδιά περιγράφουν ελεύθερα αυτά που βλέπουν στον πίνακα «Ποιμενική Σκηνή». Γίνεται σύνδεση με δικές τους εμπειρίες.

Πιθανά θέματα για συζήτηση:

1. Παραδοσιακά επαγγέλματα
2. Παραδοσιακά αντικείμενα και υλικά κατασκευής τους
3. Ενδυμασίες φιγούρων
4. Ζώα
5. Σύγκριση του τρόπου ζωής παλαιότερα με τον τρόπο ζωής σήμερα

Πιθανά θέματα για τα εικαστικά στοιχεία του έργου:

Τοποθέτηση φιγούρων, πλάγια όψη, μετωπική στάση
Χώρος/τοπίο
Τεχνική καλλιτέχνη (πινελιές και διακοσμητικά μοτίβα)
Έλλειψη βάθους/προοπτικής
Χρώματα που χρησιμοποιεί ο καλλιτέχνης
Ρεαλιστική απεικόνιση των αντικειμένων

Σημαντικό είναι ο/η εκπαιδευτικός, πέρα από τον καταιγισμό των ιδεών των παιδιών και τη σύνδεση με τις δικές τους εμπειρίες, να εστιάσει τη συζήτηση στη θεματική περιοχή, και στο ζήτημα (π.χ. κυπριακά αντικείμενα) και στα εικαστικά στοιχεία που έχει επιλέξει (π.χ. υφή, τοποθέτηση, αφήγηση ιστοριών).

Δραστηριότητα 4: Εντοπισμός πληροφοριών για το έργο

Στόχος: Τα παιδιά εκπαιδεύονται να παρατηρούν όχι μόνο το έργο, αλλά και τις πληροφορίες για το έργο που υπάρχουν στον χώρο. π.χ. καρτέλα με στοιχεία. Δίνεται η ευκαιρία για συζήτηση για τα στοιχεία του έργου.

Υλικά:

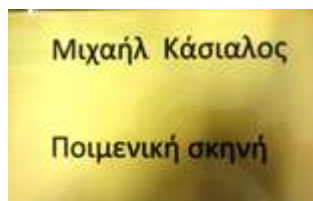
1. Φωτογραφίες καλλιτεχνών, εικόνες υλικών π.χ. εικόνες μπογιάς, πινέλου, πηλού, καρτέλα με το όνομα του καλλιτέχνη, καρτέλα με τον τίτλο του έργου τοποθετημένα σε κουτιά όσα και οι ομάδες.
2. Παλέτα, μπογιά σε σωληνάκια, πινέλα, καμβάς, τοποθετημένα σε κουτιά όσα και οι ομάδες
3. Καρτέλα που να γράφει με μεγάλα γράμματα τα στοιχεία του έργου, και φωτογραφία του καλλιτέχνη.

Περιγραφή: Δίνονται στις ομάδες τα υλικά αρ.1. Τα παιδιά επιλέγουν από το κουτί τα κατάλληλα στοιχεία που σχετίζονται με το έργο. Εναλλακτικά μπορούν να χρησιμοποιήσουν πινακάκια, εικαστικά ημερολόγια, απλό χαρτί για να κολλήσουν, ζωγραφίσουν ή σημειώσουν τις πληροφορίες που σχετίζονται με το έργο.

Δίνονται στις ομάδες τα υλικά, αρ. 2. έτσι ώστε τα παιδιά να έχουν την ευκαιρία να δουν και να αγγίξουν τα υλικά του καλλιτέχνη.

Δίπλα από τον πίνακα θα ήταν προτιμότερο να τοποθετηθεί η καρτέλα, αρ.3 για να διακρίνουν τα παιδιά με ευκολία τα στοιχεία του έργου.

Ενδεικτικές ερωτήσεις: Ποιος είναι ο καλλιτέχνης; Ποια υλικά χρησιμοποίησε για να δημιουργήσει το έργο; Ποια χρονολογία το έφτιαξε; Ποιο τίτλο του έδωσε και γιατί; Δώστε δικό σας τίτλο στο έργο.

Δραστηριότητα 5: Θεατρικό παιχνίδι-Παιχνίδι ρόλων

Στόχος: Δίνεται η ευκαιρία στα παιδιά για εστιασμένη παρατήρηση, εντοπισμό πόζας/κίνησης/τοποθέτησης φιγούρας/αντικειμένων, δημιουργική προσέγγιση του έργου, έκφραση συναισθημάτων.

Υλικά: μπότα (ποίνα), φλογέρα (πιθκιαύλι), ψάθινο καπέλο, προβιά, μαντήλι (τσιεμπέρι), κολότζι, τσάντα (βούρκα), κουδούνα, γυναικεία ποδιά, ψάθινο καλάθι (ταλάρι), κουτάλα

Περιγραφή: Η κάθε ομάδα καλείται να χρησιμοποιήσει τα αντικείμενά της και να αναπαραστήσει μια σκηνή του έργου δίνοντας έμφαση στη στάση σώματος (οι φιγούρες βρίσκονται σε πλάγια όψη/προφίλ) και στην έκφραση του προσώπου. Την αναπαράσταση του έργου αρχίζουν οι ομάδες που έχουν αντικείμενα σχετικά με τις φιγούρες. Για παράδειγμα η ομάδα που έχει τη βούρκα θα αναπαραστήσει τον βοσκό, ενώ η ομάδα που έχει το μαντήλι τη γυναίκα. Κάποια παιδιά αναλαμβάνουν τον ρόλο του καλλιτέχνη και διορθώνουν τη στάση σώματος. Σταδιακά συμμετέχουν στην αναπαράσταση όλες οι ομάδες και συνθέτουν ένα νέο έργο τέχνης. Ζωντανεύουν τη σκηνή με κίνηση και λόγια.

Μπορεί να τεθούν οι ακόλουθοι προβληματισμοί: Ποιος νομίζετε ότι απουσιάζει από το έργο; Ποια πρόσωπα θα προσθέτατε; Τι θα έκαναν; Τι θα συζητούσαν;

Εναλλακτικές εισηγήσεις: Μια ομάδα παιδιών ντύνονται με κυπριακές στολές και, χρησιμοποιώντας ανάλογα αντικείμενα (π.χ. πιθκιαύλι, βούρκα, κτλ), κάνουν αναπαράσταση της σκηνής του πίνακα. Μπορεί να γίνει παντομίμα κινήσεων καθώς και ζωντάνεμα της σκηνής με ήχους, μουσική και λόγια. Επιπρόσθετα, τα παιδιά θα μπορούσαν να παρέμβουν δημιουργικά στο έργο τοποθετώντας τις φιγούρες και τα ζώα με διαφορετικό τρόπο, να προσθέσουν κάτι αντιφατικό π.χ. έναν κλόουν ή κάτι από το παρόν όπως τον εαυτό τους ή να αφαιρέσουν κάτι.

Τίθεται ο ακόλουθος προβληματισμός: Με τις αλλαγές που κάνατε στο έργο το νόημα έχει παραμείνει το ίδιο;

Β.3.3. Πορεία δραστηριοτήτων για το έργο «Σύνθεση με φιγούρα – Το βάρος»

Δραστηριότητα 1: Εντοπισμός του έργου και χρήση τεχνικής απλώματος της μπογιάς με βρεγμένο σφουγγάρι

Στόχοι: Να γίνει η μετάβαση από το έργο του Κκάσιαλου στο έργο του Σεργίου μέσα από μια εικαστική δραστηριότητα που θα εντείνει το ενδιαφέρον των παιδιών για τη συνέχεια. Τα παιδιά να δημιουργήσουν περίγραμμα με την τεχνική απλώματος της μπογιάς με βρεγμένο σφουγγάρι.

Υλικά: μπότα που έχει μέσα μαρκαδόρους, εικαστικά ημερολόγια, δοχείο με νερό, σφουγγαράκια

Περιγραφή: Ενώ βρίσκονται ακόμη μπροστά στο έργο του Κκάσιαλου, παρουσιάζεται μια μπότα που έχει μέσα μαρκαδόρους. Παίρνουν τα υλικά και τους δίνεται η οδηγία να σχεδιάσουν στα εικαστικά τους ημερολόγια με μαρκαδόρους μόνο το περίγραμμα ενός από τα πιο κάτω:

- μιας μπότας ή της δικής τους μπότας
- ενός παπουτσιού, του δικού τους παπουτσιού
- ενός σπιτιού

Βρέχουν το περίγραμμα με σφουγγαράκι για να απλωθεί η μπογιά. Καλούνται να βρουν στο χώρο το έργο που ίσως αντιστοιχεί στη συγκεκριμένη τεχνική και αντικείμενα. (Η συγκεκριμένη δραστηριότητα μπορεί να γίνει στο σχολείο και τα παιδιά να φέρουν στην πινακοθήκη το σχέδιο τους).

Λευτέρη Σεργίου,
Σύνθεση με φιγούρα-
Το βάρος, 1977

Δραστηριότητα 2: Παγωμένη εικόνα

Στόχοι: Τα παιδιά να εντοπίσουν στοιχεία στο έργο που δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα και να συνειδητοποιήσουν ότι αρχίζει η αφαίρεση και η προσθήκη στοιχείων με ένα μη ρεαλιστικό τρόπο, αφού οι μπότες είναι μεγάλες, άχρωμες, μη ρεαλιστικές, παρουσιάζεται παραμόρφωση στο πρόσωπο και στο σώμα και προσωποποίηση σπιτιών.

Περιγραφή: Τα παιδιά γίνονται δυάδες. Κάθε άτομο της δυάδας παίρνει το ρόλο ενός αντικειμένου ή προσώπου που του έκανε εντύπωση από το έργο και μαζί εντοπίζουν πράγματα που τους φαίνονται παράξενα. Θα μπορούσε δηλαδή ο ένας να είναι η φιγούρα/αγρότης και ο άλλος ένα από τα σπιτάκια. Ο αγρότης μιλά στα σπιτάκια και τους λέει τα παράξενα πράγματα βλέπει πάνω τους. Τα σπιτάκια μιλούν στον αγρότη και του λένε τα παράξενα πράγματα που εντοπίζουν πάνω του. Κάθε δυάδα που αγγίζει ο εκπαιδευτικός με το ραβδί/κασμά ξεπαγώνει και λέει το διάλογό της.

Δραστηριότητα 3: Αποδόμηση – αναδόμηση του έργου

Στόχος: Τα παιδιά να μπορούν να τροποποιούν και να μετασχηματίζουν την εικόνα δημιουργώντας τη δική τους σύνθεση.

Υλικά: Φάκελοι με κομμάτια από το έργο (το έργο έχει φωτοτυπηθεί έγχρωμο σε χαρτονάκια όσα και οι ομάδες και έχει κοπεί σε ξεχωριστά κομμάτια: π.χ. κάθε σπιτάκι ξεχωριστά, κάθε μέρος της φιγούρας ξεχωριστά, τα σχήματα του εδάφους ξεχωριστά).

Περιγραφή: Σε κάθε ομάδα δίνεται φάκελος με κομμάτια από το έργο. Τα παιδιά αναδομούν το έργο κολλώντας τα κομμάτια σε χαρτί, δημιουργώντας έτσι τις δικές τους συνθέσεις. Έχουν επίσης επιπρόσθετο χαρτί, όπου μπορούν να σχεδιάσουν με τον μαρκαδόρο ένα καινούριο στοιχείο, να το κόψουν και να το κολλήσουν στη σύνθεσή τους. Γίνεται συζήτηση για τον τρόπο με τον οποίο έχει στηθεί η σύνθεση.

Β.3.4. Πορεία δραστηριοτήτων για το έργο «Επιστροφή των γυναικών»

Δραστηριότητα 1: Εντοπισμός του έργου / Ζωγραφική αφαίρεσης

Στόχοι: Να γίνει η μετάβαση από το έργο του Σεργίου στο έργο της Στεφανίδου μέσα από μια εικαστική δραστηριότητα που θα εντείνει το ενδιαφέρον των παιδιών για τη συνέχεια. Τα παιδιά να κατανοήσουν την έννοια της αφαίρεσης αφαιρώντας στοιχεία από το σκίτσο της φιγούρας τους.

Υλικά: κουδούνα, εικαστικά ημερολόγια, ψαλίδια, μαρκαδόροι

Περιγραφή: Ενώ τα παιδιά βρίσκονται ακόμη μπροστά στο έργο του Σεργίου, τους δίνεται η οδηγία να ζωγραφίσουν με μολύβι στα εικαστικά τους ημερολόγια μια ανθρώπινη φιγούρα που να έχει αρκετές λεπτομέρειες π.χ. να κρατά τη τσάντα της, να φορά καπέλο, ζώνη κτλ. Κάθε φορά που θα χτυπά η κουδούνα θα αφαιρούν μια λεπτομέρεια. Π.χ. στο πρώτο χτύπημα θα σβήσουν το καπέλο, στο δεύτερο θα σβήσουν τα χαρακτηριστικά του προσώπου, στο τρίτο χτύπημα θα σβήσουν τα μαλλιά κτλ. Ακολουθώντας χρωματίζουν με ένα χρώμα μαρκαδόρου τη φιγούρα τους και την κόβουν. Τίθεται ο προβληματισμός: Σε ποιο έργο διακρίνουν αφαιρετικές φιγούρες; Ψάχνουν στον χώρο και εντοπίζουν το έργο που έχει αφαιρετικές φιγούρες.

Επιστροφή γυναικών, 1989

Δραστηριότητα 2: Τοποθέτηση φιγούρων

Στόχοι: Τα παιδιά εντοπίζουν τα εικαστικά στοιχεία του έργου (χρώμα, αφαίρεση, τοποθέτηση, επικάλυψη, γραμμική τοποθέτηση φιγούρων) μέσα από προβληματισμό και διερεύνηση.

Υλικά: Οι φιγούρες που έφτιαξαν στην προηγούμενη δραστηριότητα

Περιγραφή: Αφού εντοπιστεί το έργο, μια ομάδα παιδιών σηκώνεται και τοποθετεί τις φιγούρες στο έργο χωρίς να το αγγίζει. Πού θα τοποθετούσες τη φιγούρα στο έργο; Γιατί; Καλούνται να πλησιάσουν ο ένας στον άλλο. Αν δεν υπάρχουν αρκετά άτομα, καλούνται και άλλοι να σηκωθούν. Τα υπόλοιπα παιδιά καλούνται να παρατηρήσουν τον τρόπο με τον οποίο στέκονται τα άτομα της ομάδας που βρίσκονται μπροστά στο έργο.

Μέσα από την πιο πάνω δραστηριότητα εντοπίζουν τα εικαστικά στοιχεία της επικάλυψης των φιγούρων, της γραμμικής τοποθέτησης τους στην επιφάνεια του καμβά, τη χρήση μονοχρωμίας και αφαίρεσης για τη δημιουργία τους.

Τίθενται οι προβληματισμοί:

- Γιατί μαζεύτηκαν τόσα άτομα μαζί;
- Πού βρίσκονται;
- Ποια συνθήματα τους ακούτε να φωνάζουν;

Σε αυτό το σημείο τα παιδιά μπορούν να διαβάσουν την καρτέλα με τα στοιχεία του έργου και να διευκρινιστεί το θέμα από το οποίο εμπνεύστηκε η καλλιτέχνης.

Δραστηριότητα 3: Δημιουργία Κολάζ

Στόχοι: Τα παιδιά να δημιουργούν έργο με τις φιγούρες τους, αξιοποιώντας τα εικαστικά στοιχεία της επικάλυψης και τοποθέτησης. Να τροποποιούν έργο άλλων παιδιών δικαιολογώντας τις αποφάσεις τους.

Υλικά: Οι φιγούρες που έφτιαξαν στην προηγούμενη δραστηριότητα, εικαστικά ημερολόγια ή χαρτί, μπλου τακ

Περιγραφή: Κάθε ομάδα τοποθετεί τις φιγούρες της σε χαρτί με μπλου τακ. Οι ομάδες ανταλλάζουν έργα και αποδομούν και αναδομούν το έργο της άλλης ομάδας δημιουργώντας μια νέα διαδήλωση. Εκφράζουν τις απόψεις τους για τις αλλαγές που έκαναν στο έργο της άλλης ομάδας και δικαιολογούν τις αποφάσεις τους. Τα έργα μπορεί να ολοκληρωθούν με τη χρήση άλλων υλικών όπως μπογιές, παστέλ ή μαρκαδόρων.

Γ. ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΚΕΨΗ

Δημιουργική συνέχεια του προγράμματος με δραστηριότητες για το σχολείο και το σπίτι:

Τα παιδιά ολοκληρώνουν τα έργα που ξεκίνησαν στην πινακοθήκη.

Αξιοποιούν τις εικαστικές τεχνικές που έμαθαν μέσα από τις δραστηριότητες του προγράμματος και σε άλλα εικαστικά τους έργα.

Ερευνούν/ενημερώνονται για τους καλλιτέχνες, το έργο τους και τα κινήματα που αντιπροσωπεύουν μέσα από ποικιλία δραστηριοτήτων.

Δραστηριότητες του προγράμματος που δεν υπήρχε χρόνος να γίνουν στην πινακοθήκη μπορεί να γίνουν στην τάξη π.χ. *ανάγλυφη ανατύπωση του έργου* (σελ.7), θεατρικά παιχνίδια κτλ.

Η επίσκεψη μπορεί να αποτελέσει πηγή έμπνευσης για άλλες δραστηριότητες όπως:

- Δημιουργία τρισδιάστατων φιγούρων και τοποθέτηση τους για τη δημιουργία σύνθεσης (π.χ. πλήθος). Οι φιγούρες μπορεί να γίνουν με πηλό, σύρμα ή άλλα επαναχρησιμοποιήσιμα υλικά.
- Δημιουργία αντικειμένων που βρίσκονται στο έργο του Κκάσιαλου με εναλλακτικούς τρόπους και υλικά (π.χ. το ταλάρι ή το καπέλο να γίνουν με χαρτοπλεκτική, το πιθκιαύλι με χάρτινο κύλινδρο, η ποδιά με άλλα σύγχρονα υφάσματα κτλ).
- Δημιουργία του δικού τους αντικειμένου με αφαιρετικό ή μη ρεαλιστικό τρόπο ή αποδόμηση/αναδόμηση υπάρχοντος αντικειμένου.
- Οι φιγούρες των έργων μπορούν να ντυθούν με σύγχρονα ρούχα και να τοποθετηθούν στο ίδιο φόντο. Εναλλακτικά οι φιγούρες παραμένουν όπως είναι και τοποθετούνται σε ένα φόντο σύγχρονης εποχής. Τα παιδιά προβληματίζονται για τον τρόπο που αυτές οι αλλαγές επηρεάζουν το έργο και τα νοήματα του (έργα Ποιμενική Σκηνή, Σύνθεση με φιγούρα-Το βάρος).
- Προβληματισμός για διάφορους τρόπους με τους οποίους μπορεί να χρωματιστεί μια επιφάνεια/σχήμα/φιγούρα/αντικείμενο (π.χ. κάθετες ή οριζόντιες πινελιές, πισίλισμα, εξάσκηση πίεσης πινέλου στο χαρτί, στάξιμο μπογιάς, σφουγγαράκι κτλ). Μπορεί να ακολουθήσει δημιουργία κολάζ με τη χρήση των επιφανειών, σχημάτων, φιγούρων, αντικειμένων αυτών.
- Πειραματισμός με διάφορους τρόπους τοποθέτησης, επικάλυψης αντικειμένων/φιγούρων σε τρισδιάστατη ή δισδιάστατη μορφή, λαμβάνοντας υπόψη τις χρωματικές αντιθέσεις ή συνδυασμούς χρωμάτων και πώς αυτά επηρεάζουν τη δημιουργία σύνθεσης. Οι προσπάθειες αυτές φωτογραφίζονται για σκοπούς προβολής, ανατροφοδότησης, συζήτησης ή ακόμη και δημιουργίας έργου με την τεχνική του

Stop Motion Animation με τη χρήση προγραμμάτων όπως του Stop Motion , Window Movie Maker κ.ά.

- Διοργάνωση εικαστικού δρώμενου σε σχέση με τα έργα ή μπορεί ακόμη αυτά να αποτελέσουν τη θεματική για κάποια γιορτή ή εκδήλωση του σχολείου.

Τα παιδιά παρουσιάζουν τα έργα τους σε άλλο τμήμα και μοιράζονται τις εμπειρίες που είχαν στον χώρο της πινακοθήκης.

Τα παιδιά εκθέτουν τα έργα που έφτιαξαν εμπνευσμένα από την επίσκεψή τους. Δημιουργούν τα ίδια τις καρτελίτσες που θα τοποθετήσουν στο έργο τους χειρόγραφες ή σε ηλεκτρονική μορφή. Προβληματίζονται για το τι θα αναγράφεται στην καρτέλα ή αν θα διακοσμηθεί. Προβληματίζονται επίσης για τον τρόπο με τον οποίο θα στηθεί η έκθεση, ποιους θα προσκαλέσουν, τη δημιουργία πρόσκλησης κτλ.

Γίνονται συνεργασίες με αφαιρετικούς ή αυτοδίδακτους καλλιτέχνες ή/και παραδοσιακούς τεχνίτες και οργανώνονται δράσεις για γνωριμία με το έργο τους μέσα από δημιουργικές δράσεις (ημερίδες, εργαστήρια, επισκέψεις στους χώρους των καλλιτεχνών/παραδοσιακών τεχνιτών).

Γίνονται συνεργασίες με διάφορους φορείς ή άτομα (π.χ. παππούδες, γιαγιάδες) και τα παιδιά ενημερώνονται για διάφορα θέματα σε σχέση με τα συγκεκριμένα έργα (π.χ. παραδοσιακά επαγγέλματα, παραδοσιακά αντικείμενα, ενδυμασίες φιγούρων, σύγκριση του τρόπου ζωής παλαιότερα με σήμερα, εισβολή και κατοχή της Κύπρου, διαδηλώσεις κτλ).

Τα παιδιά προβληματίζονται για διάφορους τρόπους με τους οποίους μπορούν να αυξήσουν τον αριθμό των επισκεπτών της πινακοθήκης και να πείσουν τους γονείς ή φίλους τους να την επισκεφτούν (π.χ. ετοιμασία κειμένου, αφίσας, συνθημάτων, διαφημιστικών σποτ τα οποία θα μπορούσαν να μπουν στην ιστοσελίδα του σχολείου).

Γίνεται διαδικτυακή επικοινωνία με τον διευθυντή του Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄ ή με τον διευθυντή της πινακοθήκης (π.χ. μέσω Skype ή επίσκεψης του διευθυντή στο σχολείο). Τα παιδιά εκφράζουν απορίες και συναισθήματα σχετικά με την επίσκεψη τους στην πινακοθήκη. Δίνουν εισηγήσεις για αλλαγές στο χώρο της πινακοθήκης ή παραθέτουν προτάσεις για δράσεις που μπορεί να γίνουν έτσι ώστε η πινακοθήκη να γίνει πιο ελκυστική για τα παιδιά ή γενικότερα για τους επισκέπτες.